

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ИНСТИТУТ ЗА ИКОНОМИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

**ВЪЗМОЖНОСТИ И
ПЕРСПЕКТИВИ ЗА ЯПОНСКИ
ИНВЕСТИЦИИ В БЪЛГАРИЯ**

5 февруари 2020 г.

АВТОРИ

Проф. Александър Тасев – директор на ИИИ при БАН

Проф. Даниела Бобева

Проф. Искра Балканска

Проф. Митко Димитров

Проф. Спартак Керемидчиев

Проф. Татьяна Хубенова

Доц. Виктор Йоцов

Гл. ас. Недялко Несторов

Гл. ас. Теодора Пенева

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	5
I. ЯПОНСКИ ИНВЕСТИЦИИ В СТРАНИТЕ ОТ ЦЕНТРАЛНА И ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА	7
1. Японските преки инвестиции в страни от Европейския съюз	7
2. Преимущества на страните от ЦЮОИЕ за осъществяване на японски ПЧИ	10
3. Значими японски преки инвестиции в страните от Централна и Югоизточна Европа	11
II. МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ИНВЕСТИЦИОННИЯ КЛИМАТ В БЪЛГАРИЯ	12
1. Брутен вътрешен продукт	12
2. Инфлация	13
3. Валутен курс и валутни резерви	14
4. Пазар на труда	15
5. Външен сектор	16
6. Фискален сектор	16
7. Финансов сектор	17
III. НОРМАТИВНИ УСЛОВИЯ ЗА ИНВЕСТИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ	18
1. Положителни страни на нормативната база и действащи политики	18
2. Възможности и перспективи за развитие на инвестиционната политика	23
3. Нормативни изисквания на ЕС към инвеститори от трети страни и какви възможности се съдържат в тях за конкурентостта на българското законодателство за привличане на инвестиции, в т.ч. от Япония	25
IV. КРАТКА ИСТОРИЯ НА ПО-ЗНАЧИМИТЕ ЯПОНСКИ ИНВЕСТИЦИИ В БЪЛГАРИЯ СЛЕД 1990 г.	28
1. Изпълнени проекти, подпомогнати от правителството на Япония	28
2. Частни японски инвестиции в България	31
3. Общи инвестиции на Япония в България в периода 2014-2018 г.	32
V. ПЕРСПЕКТИВНИ ИКОНОМИЧЕСКИ СЕКТОРИ И ПРОИЗВОДСТВА ЗА ЯПОНСКИ ИНВЕСТИЦИИ В БЪЛГАРИЯ	33
1. Икономически сектори с потенциал за японски инвестиции	33
2. Други перспективни сектори, в които България има сравнителни предимства	39
3. Проекти с потенциал за японски инвестиции от национални програмни документи	50

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият експертен доклад е изготвен от Института за икономически изследвания при Българска академия на науките, във връзка с инициативата на Президента на Републиката и Посолството на Япония за Българо-японската бизнес среща на 05.02.2020 г. В него е направен цялостен анализ и оценка на възможностите и перспективите за японски инвестиции в България, и по-конкретно:

- Извършено е проучване и са очертани основните тенденции в японските инвестиции в страните от Централна и Югоизточна Европа (ЦЮИЕ) – членки на ЕС, за да се открие спецификата на японските задгранични инвестиции по отношение на страните, секторите, производствата, формите, в които инвестират. По този начин е въведен таргетиран подход, съобразен със спецификата на тези инвестиции.
- Направен е преглед на историята – успехите на търговско-икономическото сътрудничество в областта на инвестициите, за да се открие доколко добрите практики и опит от миналото биха подпомогнали бъдещите инвестиции от Япония в България.
- Направен е критичен преглед на сравнителните предимства за инвестиции в България и са определени онези от тях, които са важни за японския инвеститор.
- Изследвана е актуалната европейска нормативна рамка за чуждестранните инвестиции, за да се определят възможностите и подкрепящите политики, които биха подпомогнали японските инвеститори в България, като държава-членка на ЕС.
- Посочени са важни стратегически приоритети на българската икономика, свързани с развитието на иновациите, информационните технологии и зелената икономика, за да се насочи интересът на японските инвеститори към тях.
- Идентифицирани са възможностите за използване на местните суровини чрез японски инвестиции в България, както и потенциалът за преработването на отпадъци и кръговата икономика.
- Определени са сектори и производства, в които капацитетът и интересът на японските инвеститори съвпада с възможностите и предимствата на българската икономика.
- Идентифицирани са икономически сектори и производства, в които японските инвеститори и българският бизнес могат да имат взаимен интерес.

Привличането на инвестиции от Япония би имало значителен национален икономически ефект в реализирането на стратегически дългосрочни приоритети на страната. За българския бизнес това би разширило икономическото пространство към високи технологии и партньорства с японски фирми и разширяване на достъпа на български стоки до японския пазар. За японската икономика и инвеститори разширяването на икономическото пространство към България би имало силен положителен ефект, в т.ч. увеличаване на присъствието им на пазарите на ЕС.

I. ЯПОНСКИ ИНВЕСТИЦИИ В СТРАНИТЕ ОТ ЦЕНТРАЛНА И ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА

1. Японските преки инвестиции в страни от Европейския съюз

- Влизането в сила на Споразумението за икономическо партньорство между ЕС и Япония (The EU-Japan Economic Partnership Agreement) от февруари 2019 г. отваря широки възможности за разширяване на търговските и инвестиционните връзки между ЕС и Япония, по-специално за растежа на инвестиционните връзки между Япония и Централна и Югоизточна Европа, особено с България.
- През 2018 г. сливанията и придобиванията на европейски компании, в които участват японски фирми, нарастват по брой и стойност. Японските компании разполагат със свободни авоари (по някои оценки 800 млрд. евро), което предполага, че те ще продължават да разширяват инвестициите зад граница, при положение, че икономическата и политическата среда е благоприятна.
- Японските инвеститори се насочват към иновативни производства, като за тях е особено важна политическата, институционалната и макроикономическата стабилност на държавата-приемател на японски инвестиции.
- Въпреки че основните дестинации за японските преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) са западноевропейските страни-членки на ЕС и Русия, през последните години японските компании трайно се настаняват в страните от Централна и Югоизточна Европа (ЦЮИЕ), като инвестират в инфраструктурни проекти и ефективни производства. Това стимулира извънредно много издигането на ролята на България като привлекателна инвестиционна дестинация за японските инвеститори.

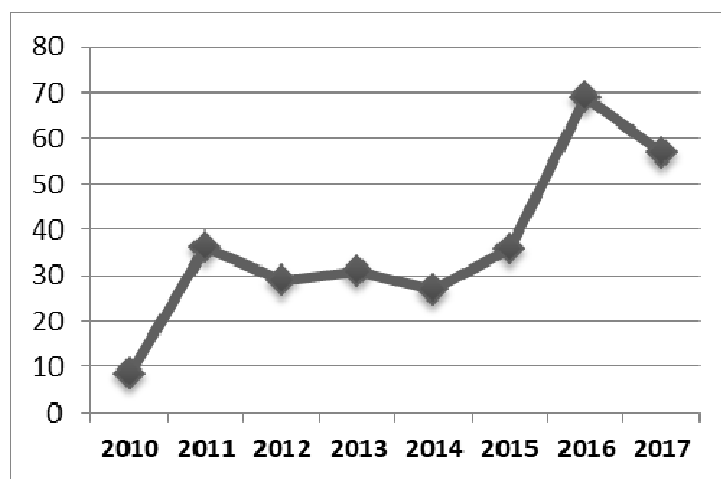
Привличането на преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) от Япония от години е било и продължава да бъде от съществено значение за България. Икономическите и инвестиционните отношения между двете държави в годините са се развивали с различен интензитет, но японските компании са предпочитани чуждестранни инвеститори за България поради качеството и типа инвестиции, които те осъществяват.

След 1979 г., благодарение на либерализирането на инвестиционния режим в Япония, японските компании засилват задграничната си инвестиционна дейност към търсене на природни ресурси за осигуряване на суровини за японската индустрия, особено на редки метали, необходими за развитието на електрониката,

на фината механика и техника.¹ Японските инвеститори осъществяват също така значителни ПЧИ и в областта на високотехнологични и ефективни производства.

Преди години европейските фирми се сблъскаха с търговските бариери при износ в Япония, което пречеше на тяхната конкурентоспособност. Вследствие на Споразумението за икономическо партньорство между ЕС и Япония (The EU-Japan Economic Partnership Agreement) (от 01.02.2019 г.), търговските бариери, които ограничаваха износа на страните от ЕС за Япония, се вдигат. Търговското споразумение между ЕС и Япония премахва следните ограничения пред взаимната търговия: отпадат митата и други търговски ограничения; въвеждат се ясни правила за сътрудничество в глобалната търговия и се отхвърлят опитите за нарастване на протекционизма. Влиза в сила и Споразумението за стратегическо партньорство между ЕС и Япония – двустранно рамково споразумение, засилващо партньорството и даващо обща рамка за засилване на политическото и отрасловото сътрудничество, както и предприемане на общи действия за преодоляване на регионалните и глобалните политически и икономически сътресения и предизвикателства.

Японски преки чуждестранни инвестиции в държави-членки на ЕС, 2010-2017 г. (млрд. евро)

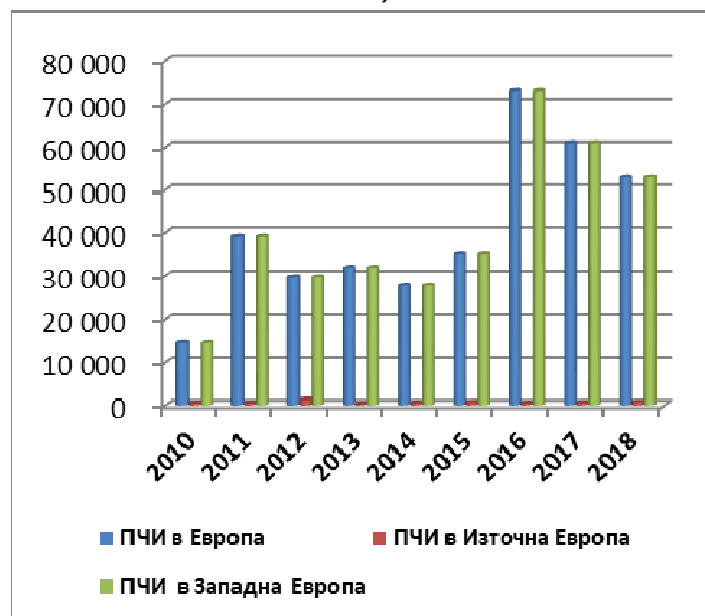
Източник: Евростат.

Стратегическите договорености между ЕС и Япония (01.02.2019 г.) дават възможност на Япония да оперира в единно отворено икономическо пространство, съставляващо 1/3 от световната икономика. Повече от 90% от износа на ЕС за Япония се освобождава от мита, а при пълното прилагане на Споразумението

¹ Промяната в регулиращия режим на Япония, т.е. The Foreign Trade Control Law, the Foreign Capital Law, които ограничаваха експанзията на японските компании зад граница, допринася за излизането на японските компании на задграничните пазари.

97% от европейските стоки свободно ще влизат в Япония. Компаниите от ЕС изнасят годишно близо 70 млрд. евро стоки и 28 млрд. евро услуги за Япония. Европейският съюз е предпочитана дестинация за осъществяване на ПЧИ на японските задгранични инвеститори с цел пробив на Единния вътрешен пазар (ЕВП) на ЕС. Натрупаните ПЧИ от Япония в ЕС достигат 300 млрд. евро. Преките чуждестранни инвестиции на ЕС в Япония възлизат на 1.6% от общите ПЧИ, осъществени от ЕС-28 извън ЕС, докато ПЧИ на Япония в ЕС възлизат на 4.1% от всичките ѝ ПЧИ. Преговорите между ЕС и Япония продължават за решаване на спорове за стандарти и защита на инвестициите. Целта и на ЕС и на Япония е сближаване на позициите за взаимна защита на инвестициите и създаване на стабилна и сигурна инвестиционна среда в Европа и Япония.

Японски ПЧИ в Европа, Източна Европа и Западна Европа, 2010-2018 г. (млн. дол.)

Източник: Japan Balance of Payments basis, net and flows, JETRO.

След 2010 г. японските преки инвестиции в Европа нарастват, като основните дестинации на японските компании са развитите икономики от Западна Европа, докато в Източна Европа японските ПЧИ нарастват по-слабо. Японските ПЧИ са най-високи в Германия и в Обединеното кралство.

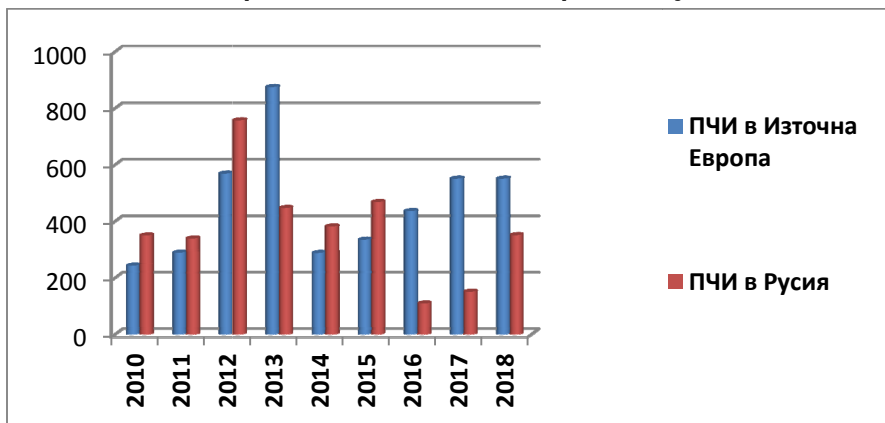
Сред страните от Източна Европа най-значителни японски преки инвестиции се осъществяват в страни-членки на ЕС от Централна Европа (Унгария, Полша, Чехия и Словакия), които имат значителен икономически потенциал и ефективни производства, както и в Русия, която е източник на енергийни носители и природни изкопаеми. Интересът на японските инвеститори към региона на ЦЮИЕ нараства след 2014 г.

Основни дестинации на японските натрупани ПЧИ в Германия и в Обединеното кралство, в периода 2010-2018 г. (млн. дол.)

Източник: Japan Balance of Payments basis, net and flows, JETRO.

Японски ПЧИ в страните от Източна Европа и Русия, 2010-2018 г.

Източник: Japan Balance of Payments basis, net and flows, JETRO.

2. Преимущества на страните от ЦЮИЕ за осъществяване на японски ПЧИ

За японските инвеститори страните от ЦЮИЕ имат следните преимущества: развита индустриална база, квалифицирана работна сила, подготвени управленски кадри, благоприятна геостратегическа икономическа позиция като част от Единния вътрешен пазар на ЕС, сравнително добре изградена инфраструктура – пътища, железопътни линии, електрически мощности и т.н. Програмите за насърчаване на ПЧИ, които дават възможности за данъчни облекчения, безмитен внос на оборудвания, стимули за насърчаване на заетостта, развити информационни и телекомуникационни връзки и други предимства и по-

ниски в сравнение със Западна Европа разходи за труд, също стимулират японските инвеститори да се локализируют на пазарите в Централна Европа. *Разходите за единица труд са по-ниски в България и Румъния в сравнение с тези в страните от Централна Европа (Унгария, Словакия, Чешката Република, Полша).*

3. Значими японски преки инвестиции в страните от Централна и Югоизточна Европа

Япония е основният азиатски инвеститор за **Унгария** и тази страна е главна инвестиционна дестинация на Япония в Европа през 2018 г. (IBM-PLI Global Location Trends 2019). Към 2019 г. в Унгария оперират 170 японски компании с 35 000 заети. Японските компании внасят в Унгария иновативни технологии за производство на стоки със средна и висока добавена стойност и допринасят за развитието на научните изследвания в страната. В **Полша** оперират около 300 японски компании с 40 000 заети. Близко 1/3 от тях са в производствения сектор – от машиностроене и оборудване до производство на хранителни стоки и бизнес услуги. В **Чехия** от 1993 г. досега са реализирани 130 преки японски инвестиционни проекти на обща стойност от над 5 млрд. дол. и са създадени 28 000 работни места. Офиси, производствени предприятия, оборудване и съоръжения за научноизследователска и развойна дейност са открити от 250 японски компании в тази страна. Целта на Чешката Република е привличането на японски преки инвестиции в иновативни производства, особено в производства с висока добавена стойност като биотехнологии, нанотехнологии и ИКТ. В **Словакия** към януари 2019 г. оперират 64 японски компании. Япония предоставя съществено финансиране на Словакия като грантове (на стойност 415 млн. йени), техническо коопериране (1.49 млрд. йени), заеми за построяването на магистрали, проекти за големи инфраструктурни проекти (11.1 млрд. йени). В **Естония** присъства японската търговска банка MBK Co. Ltd., която участва в търговията с недвижими имоти в партньорство с естонската фирма BitOfProperty (BOP). Японската банка ще работи съвместно с естонската борса за криптовалути Angoo Fintech.

Япония се ориентира и към страни-нечленки на ЕС, подпомагайки техния преход към пазарна икономика. Японската банка за международно сътрудничество (JBIC) открива инвестиционен фонд в **Сърбия** за подкрепа на развитието на икономическите връзки между двете страни. Япония разширява инвестиционните връзки с **Украйна**. Обсъждат се японски ПЧИ в инфраструктурни проекти в Украйна. Финансовата помощ на Япония за Украйна възлиза на 1.8 млрд. дол. през 2014-2019 г.

Значителна част от японските ПЧИ за страните от ЦЮИЕ се осъществява в преработващата индустрия и по-специално в транспортното оборудване и в електроника. Компаниите Toyota, Suzuki, Sumitomo, Panasonic, Sony са локализираны в Централна Европа на основата на създаването на смесени предприятия. Учредяват се и смесени дружества между японски компании и фирми от Западна Европа, като пример за това е смесеното дружество между

Toyota и Peugeot, които произвеждат съвместно части за автомобили в Чешката Република.

Прави впечатление, че японските инвеститори държат на партньорството в съответната страна, което често пъти се изразява в създаване на съвместни предприятия с участието на местни фирми или на съответната държава. Тази политика създава допълнително гаранции и взаимен интерес, както за японските инвеститори, така и за местния бизнес.

Основният двигател на японските ПЧИ в ЦЮИЕ е търсенето на инвестиции за разширяване на пазарите за японски стоки. С навлизането в страните от ЦЮИЕ, японските компании получават достъп до ЕВП, до пазарите на ОНД, до средиземноморските страни и до ЕАСТ.

Засега делът на японските инвестиции в България е по-малък в сравнение с останалите страни от ЦИЕ, но спрямо тези страни България е съизмерима по икономически и институционален потенциал, и е между водещите по отношение на макроикономическата си стабилност. За японските инвеститори България е също една възможност за конкурентно навлизане на европейските пазари.

II. МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ИНВЕСТИЦИОННИЯ КЛИМАТ В БЪЛГАРИЯ

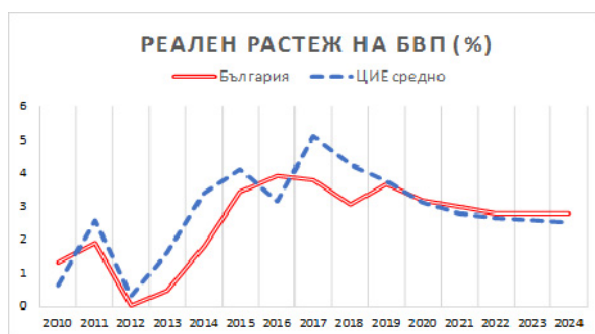
Отличителни черти на българската икономика:

- устойчиви темпове на растеж;
- ниска инфлация;
- заплащане на труда, по-ниско от средните нива в ЦИЕ;
- стабилен валутен курс;
- отвореност на икономиката;
- балансиран бюджет и ниски данъци;
- ниски нива на задлъжнялост;
- благоприятен климат за инвестиции.

1. Брутен вътрешен продукт

Икономическият растеж е относително висок, но сам по себе си е недостатъчен за догонване на високите стандарти на ЕС. За постигане на тези резултати е необходимо и привличане на големи инвеститори от чужбина.

По оценка на ИИИ при БАН икономическият растеж ще се запази на нива от около 3-3.5% през следващите три години. Вътрешното търсене ще остане водещо за растежа на БВП по линия както на потреблението, така и на инвестициите. Същевременно, растежът на крайното потребление се очаква да се забави в резултат от по-ниско публично потребление и забавяне на темповете на растеж на частното потребление, в съответствие с изчерпване на възможностите за нарастване на заетостта. От друга страна, повишението на инвестициите се очаква да се ускори, подкрепено най-вече от динамиката на публичните и чуждите инвестиции.

Източник: IMF, World Economic Outlook.

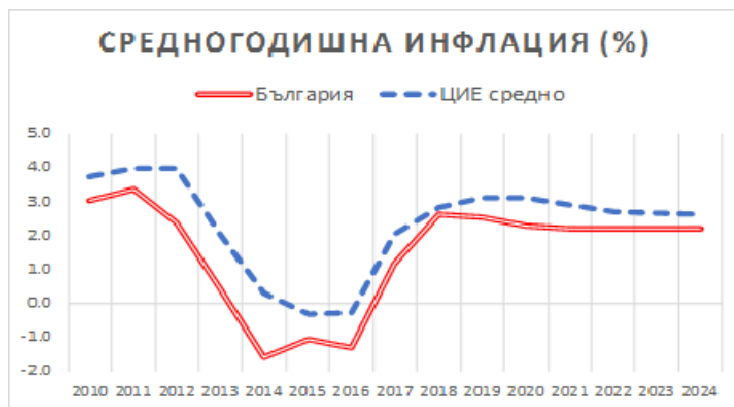
Темпът на икономически растеж е над средния за страните от ЕС, но се забелязва леко изоставане в сравнение със страните от ЦИЕ. **Изоставането не е голямо и може да се преодолее с целенасочена държавна политика, насочена към ускоряване на икономическия растеж. Важен елемент в тази политика е привличането на ПЧИ.** Увеличенията на заплатите и подобренията очаквания на домакинствата оказват положително въздействие върху частното потребление. Ръстът на потреблението в публичния сектор се ускорява, отразявайки главно нарастването на разходите за персонал и издръжка. Инвестициите плавно се възстановяват, но нетният износ, който допреди няколко години беше основен двигател на растежа, вече е с отрицателен принос към общия растеж. Това се дължи както на забавянето на растежа на износа, така и на по-силното вътрешно търсене, отразило се върху обемите на вноса, в т.ч. на потребителски стоки. Затвърди се тенденцията от последните години към намаляване на разрыва между фактическия и потенциалния БВП.

2. Инфлация

Инфлацията е под контрол и в унисон с глобалните тенденции. В условията на паричен съвет и стабилна фискална позиция, инфлацията няма да е проблем при присъединяването на страната към ERM II.

Годишната инфлация през 2019 г. се ускори слабо спрямо отчетената в края на 2018 г. и вероятно ще остане на нива 2.5-3% през следващите години. За общата инфлация най-много допринася нарастването на цените на услугите и храните. Слаб положителен принос имат и стоките и услугите с административно

определяни цени и тютюневите изделия, докато енергийните продукти са с отрицателен принос за общата инфлация поради понижението на международната цена на петрола в евро на годишна база.

Източник: IMF, World Economic Outlook.

Въпреки нарастващия инфлационен натиск, няма основания за притеснения. Базисната инфлация нараства, но остава ниска. Няма основания за търсене на пряка връзка между нарастването на средната работна заплата и инфлацията. Последното по-скоро отразява затварящия се разрыв (output gap) между потенциалния и реалния БВП.

3. Валутен курс и валутни резерви

Паричният съвет продължава да бъде фактор на стабилност. Покритието на паричната база с резерви възлиза на над 150% (при изискуемо минимално равнище на покритие от 100%), което е атестат за стабилността на валутния борд. Ангажиментът за запазване на режима на паричен съвет при съществуващото равнище на фиксирания валутен курс до присъединяването на страната към еврозоната присъства неизменно в програмата на всички правителства и е подкрепен от всички парламентарно представени политически партии.

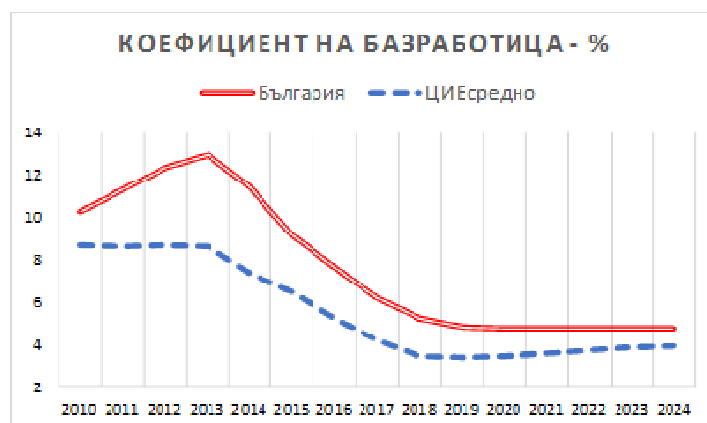
Източник: БНБ.

4. Пазар на труда

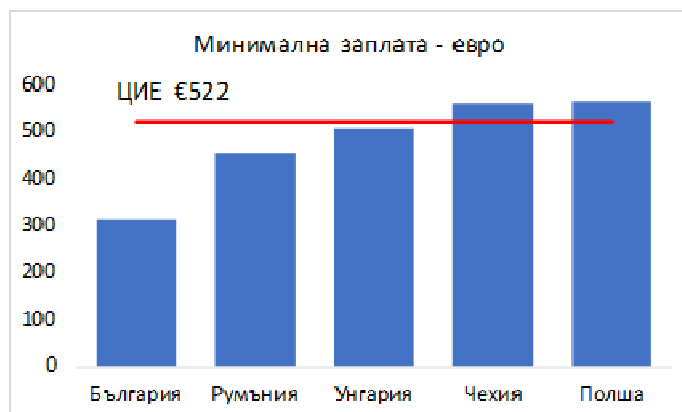
Пазарът на труда се характеризира с устойчиво намаляване на безработицата.

Заплащането на труда е по-ниско в сравнение със средните нива в ЦИЕ, като това не е за сметка на качеството на произвежданата продукция, а се дължи на по-ниското ценово равнище в икономиката. Това създава сериозни предимства за потенциални инвеститори. Безспорно е, че както ценовото равнище, така и заплащането на труда се движат в посока изравняване с нивата в ЕС, но процесът на пълно изравняване ще отнеме десетилетия. Осигуряването на достойно заплащане изисква успоредни процеси на увеличаване на производителността, **на инвестициите в реалния сектор** и интензифициране в производствата в посока интелигентен растеж.

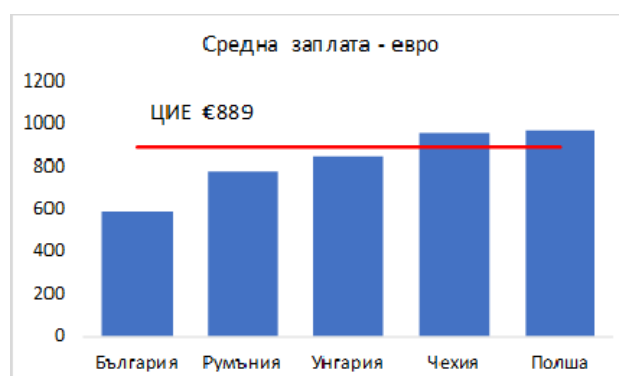
Основно значение за динамиката на заетостта имат политиките за подобряването на знанията, уменията и компетенциите на сегашната работна сила; подготовката на младежите за труд в образователната ни система; за ефикасно активиране на неактивните и участие на пазара на труда.

Източник: IMF, World Economic Outlook.

Източник: IMF, World Economic Outlook.

Източник: IMF, World Economic Outlook.

5. Външен сектор

Ролята на външния сектор като значим фактор на растежа през последните години се редува с вътрешното потребление. В дългосрочен план, очакваме да се установи устойчива тенденция за водеща роля на външния сектор, базирана на стоки със средна и висока добавена стойност.

Експортната структура, наложил се през последните години, показва, че България остава износител предимно на стоки с ниска степен на преработка, а оттам и с ниска добавена стойност. Близко 40% от износа е формиран от суровини. С настоящата структура на износа България не може да разчита на трайни конкурентни предимства, които да осигурят устойчиво развиване на стратегия за експортноориентиран икономически растеж. **Възможен изход от тази ситуация е местното усвояване на тези суровини. От тази гледна точка привличането на ПЧИ и създаването на нови производства придобиват изключителна важност.**

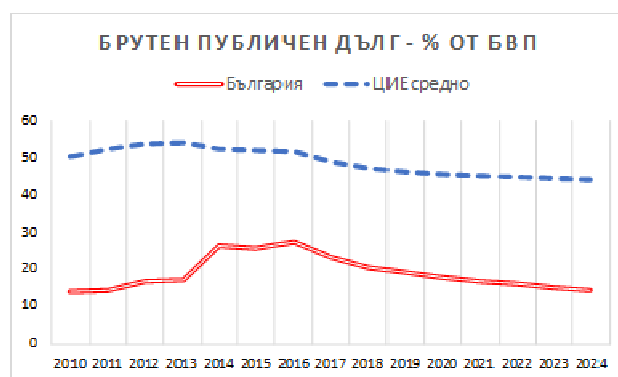
От своя страна, очерталата се структура на вноса показва висока зависимост на българските производства от вносни суровини. Внасяните суровини и материали надхвърлят 35% от целия стоков внос, съпроводено с висока импортоекост на износната продукция. По този начин външната търговия води до широката отвореност на българската икономика, което на свой ред определя външната търговия като силен трансмисионен механизъм за пренасяне на международната икономическата конюнктура върху българската икономика.

6. Фискален сектор

Стабилността на фискалния сектор се откроява като най-значимо предимство на икономиката. Балансираният бюджет и ниският размер на публичен дълг дават възможност за засилена държавна подкрепа на големи инвестиционни проекти. Размерът и структурата на публичния дълг са сред най-съществените предимства на българската икономика.

Подобряването на събираемостта на данъчните приходи, наблюдавана през последните години, осигурява възможност за поддържане на ниски нива на ефективните данъчни ставки, които са най-ниски в ЕС и едни от най-ниските в целия свят.

България има значително „фискално пространство“, което трябва да се използва. За насърчаване на инвестициите в страната, правителството се ангажира с провеждане на активна икономическа политика, включително чрез поемане на държавни гаранции за структуроопределящи инвестиции. Поддържането на балансиран бюджет и ниски нива на публичен дълг е приоритетна политика.

	Moody's	S&P	Fitch
България	Baa2	BBB	BBB
Чехия	Aa3	AA-	AA-
Унгария	Baa3	BBB	BBB
Полша	A2	A-	A-
Румъния	Baa3	BBB-	BBB-

Източник: Министерство на финансите и интернет сайтове на съответните агенции.

7. Финансов сектор

Финансовата система е изградена върху принципите на паричния съвет и изключва използване на монетарни инструменти. В краткосрочен и средносрочен план фиксираният курс осигурява стабилност. В средносрочен план се очаква страната да стане пълноправен член на еврозоната.

Процесите на консолидация в банковия сектор продължават, печалбата в системата се увеличава, а данните от парична статистика показват, че кредитната активност нараства втора поредна година.

III. НОРМАТИВНИ УСЛОВИЯ ЗА ИНВЕСТИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ

1. Положителни страни на нормативната база и действащи политики

България провежда инвестиционна политика в съответствие с поетите от страната ангажменти като член на ЕС и на СТО, в пълно съответствие с международноправните договорености по конкретни споразумения с отделни държави и интеграционни общности. В този контекст, за България, като член на ЕС, със сключените между ЕС и Япония Споразумение за икономическо партньорство (СИП) и Споразумението за стратегическо партньорство (ССП) се създават благоприятни политическо-правни предпоставки за развитие на икономическия обмен и инвестициите с Япония.²

Българското инвестиционно законодателство се основава на принципа на равнопоставеност на български и чуждестранни субекти, като гарантира, че инвеститорите се третират еднакво, независимо от националността им. Ограничения за стопанска дейност от страна на чуждестранни лица има в конкретни сектори и дейности (например организация на хазартни игри, обработка

² Вж. <https://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/eu-japan-economic-partnership-agreement>; [https://eeas.europa.eu/delegations/japan_en/57491/EUJapan%20Strategic%20Partnership%20Agreement%20\(SPA\)](https://eeas.europa.eu/delegations/japan_en/57491/EUJapan%20Strategic%20Partnership%20Agreement%20(SPA)); <https://www.eu-japan.eu/events/eu-japan-business-collaborations-third-markets>.

на тютюн, извършване на медицински научни изследвания). Осъществяването на стопанска дейност в България не изисква задължителна регистрация на чуждестранния инвеститор като търговец, освен в определени сектори, в които е въведен лицензионен режим. В същото време, не съществува ограничение по отношение на размера на чуждестранното участие в регистрираните в България форми на стопанска и инвестиционна дейност.

Законът за насърчаване на инвестициите (ЗНИ) и Правилникът за неговото прилагане (ППЗНИ) въвеждат система от насърчителни мерки за инвестициите в дълготрайни материални и нематериални активи и свързаните с тях нови работни места, съгласно Регламент № 651/2014 на Европейската комисия. Като оценява реалистично съвременните икономически предизвикателства, със Закона за насърчаване на инвестициите и Правилника за неговото прилагане България провежда политика за:

- нарастване на инвестициите за технологично развитие в производства и услуги с висока добавена стойност и създаване на нови високопроизводителни работни места;
- намаляване на регионалните диспропорции в социално-икономическото развитие;
- интегрирано противодействие на негативни тенденции в инвестиционната активност и заетостта, които са резултат от процесите на реструктуриране на европейската и глобална икономика през последното десетилетие.

Според Закона за насърчаване на инвестициите и Правилника за неговото прилагане, с цел насърчаване на инвестициите в конкретни отрасли се прилага подходът на сертифициране на инвестициите. В зависимост от размера на инвестицията, икономическия отрасъл и района на страната, в който тя се реализира, инвеститорът може да получи сертификат за клас инвестиция („клас А“ и „клас Б“) или сертификат за приоритетен проект.

Таблица 1. Мерки за стимулиране на инвестициите, които подлежат на сертифициране

	Приоритетен клас	Клас А	Клас Б
Размер на инвестицията	100 млн. лв. 50-150 работни места	10 млн. лв. 25-150 работни места	1.5 млн. лв. 10-100 работни места
Мерки за стимулиране			
Съкратени административни процедури	✓	✓	✓
Без търгове – без конкуренция	✓	✓	✓
Финансова подкрепа за професионално обучение	✓	✓	✓
Възстановяване на разходите за социални осигуровки	✓	✓	✓
Индивидуални услуги	✓	✓	
Финансиране на изграждането на техническа	✓	✓	

инфраструктура			
Публично-частни партньорства	✓		
Без данъци при смяна на статута на земята	✓		
Придобиване на земя на по-ниски цени	✓		
Субсидии за научна и развойна дейност	✓		

Източник: Министерство на икономиката на РБългария, 2019 г.

Инвестициите, които могат да получат сертификат за клас, са инвестиции в дълготрайни материални и нематериални активи и свързаните с тях нови работни места, които отговарят кумулативно на следните условия:

- свързани са със създаване на ново предприятие, или с разширяване на съществуващо предприятие/дейност;
- осъществяват се в някоя от следните икономически дейности: от индустриалния сектор – преработваща промишленост; от сектора на услугите – високотехнологични дейности в областта на информационните технологии и услуги, научноизследователска и развойна дейност и професионални дейности в централни офиси, образование, хуманно здравеопазване и медико-социални грижи с настаняване, складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта;
- приходите от инвестиционния проект са най-малко 80% от общите приходи на предприятието;
- инвестицията се поддържа най-малко 5 години, а за малки и средни предприятия – 3 години;
- срокът за изпълнение на инвестицията е до 3 години;
- в един обект не са под минималния размер от 20 млн. лв. за клас А и 10 млн. лв. за клас Б. Този праг може да бъде намален за инвестиции в икономически необлагодетелстваните региони, както и за инвестиции във високотехнологични дейности от индустриалния сектор на икономиката и в сектора на услугите;
- най-малко 40% от приемливите разходи се финансират чрез собствени ресурси или чрез външно финансиране под форма, която изключва публична подкрепа;
- създават и поддържат заетост, пряко свързана с осъществяването на инвестиционния проект, представляваща нетно увеличение на броя на служителите в предприятието, която се поддържа за минимален период от 5 години за голямо предприятие (3 години за МСП);
- придобитите активи са нови и закупени при пазарни условия от лица, независими от инвеститора.

Инвестициите, получили сертификат за клас, се насърчават за изпълнение на инвестиционния проект чрез:

- съкратени срокове за административно обслужване (за клас „А“ и „Б“);

- индивидуално административно обслужване (за клас „А“);
- възможност за придобиване на право на собственост или ограничени вещни права върху имоти при преференциални условия (за клас „А“ и „Б“);
- финансово подпомагане за изграждане на елементи на техническата инфраструктура (за клас „А“ и два или повече инвестиционни проекта от клас „Б“);
- финансово подпомагане за обучение за придобиване на професионална квалификация на лица, заели новите работни места, свързани с инвестициите (клас „А“ и „Б“).

България провежда активно насърчаване на инвестициите във всички отрасли чрез прилагане на правно-нормативната уредба за сертифициране както на инвестиции от клас „А“ и клас „Б“, така и на приоритетни инвестиционни проекти. Към тях се причисляват инвестиционните проекти, които могат да се реализират във всеки сектор на икономиката, важни са за икономическото развитие на страната или на нейните региони, и отговарят на изискванията, определени със Закона за насърчаване на инвестициите, като например:

1. размерът на инвестициите им превишава най-малко 3 пъти минималния размер по чл. 12, ал. 2, т. 5 за клас А, определен с правилника за прилагане на закона;
2. създават заетост по смисъла на чл. 12, ал. 2, т. 7 чрез инвестиции в необлагодетелствани региони или във високотехнологични дейности, чиито минимален брой на заетите лица е определен с правилника за прилагане на закона;
3. предвиждат изграждане на индустриални зони с необходимата техническа инфраструктура за привличане на инвестиции при условия и по ред, определени с правилника за прилагане на закона;
4. предвиждат изграждане на технологични паркове с необходимата техническа инфраструктура за привличане на инвестиции в научни изследвания и/или образование, и/или информационни технологии, включително иновационни дейности за технологично обновяване на производствени продукти и технологии при условия и по ред, определени с правилника за прилагане на закона.

Приоритетните инвестиционни проекти могат да се ползват от всички насърчителни мерки, предвидени за инвестициите, получили сертификат за клас, както и от следните мерки:

- прехвърляне или учредяване на ограничени вещни права върху имоти от държавни и общински дружества на цени, по-ниски от пазарните;
- предоставяне на безвъзмездна финансова помощ за инвестиции в образование и научни изследвания и инвестиции в преработващата промишленост;
- институционална подкрепа и публично-частно партньорство;
- съкратени срокове за административно обслужване, предоставяно от общината, на чиято територия се осъществява инвестицията;

- индивидуално административно обслужване, предоставяно от общината, на чиято територия се осъществява инвестицията.

Насърчаването на приоритетните инвестиционни проекти се извършва при условия и по ред, определени с правилника за прилагане на закона, съгласно Регламент (ЕС) № 651/2014 като схема за държавна помощ и/или в съответствие с изискванията на Закона за държавните помощи, чл. 22ж. (Нов – ДВ, бр. 41 от 2009 г.).

България прилага държавни помощи в съответствие с Регламент (ЕС) № 651/2014. Напълно в съответствие с правото на ЕС за стимулиране на инвестициите, България може да прилага схеми за помощ под формата на предимства, като и в бъдеще те подлежат на специално условие за стимулиращ ефект с оглед на факта, че този вид помощи се предоставя в съответствие с процедури на ЕС за държавна помощ, които се различават от процедурите за други категории помощи. За оценката на стимулиращия ефект на тези схеми, от решаващо значение е моментът, в който мярката е била включена за първи път в оригиналната схема.

Инвестициите могат да се стимулират и с прилагани съобразно изискванията на Регламент (ЕС) № 651/2014 регионални оперативни помощи, регионални помощи за градско развитие, помощи за МСП за достъп до финансиране, ако са изпълнени специфичните условия, предвидени за тези категории помощи.

В съответствие с изискванията на ЕС на основа на Иновационната стратегия за интелигентна специализация (ИСИС), България изпълнява стратегическата цел да направи качествен скок в иновационното си представяне на ниво ЕС за справяне с обществените предизвикателства в сферата на демографията (намаляване на изтичането на мозъци, за привличане на успешно реализиралите се българи, стимулиране на младежкото предприемачество), устойчивото развитие, интелектуалния капитал и здравето на нацията. В тази връзка, инвестиционната политика на страната ни е насочена към реализация на няколко цели:

- фокусиране на инвестициите за развитие на иновационния потенциал по региони и в идентифицираните тематични области за създаване и развитие на нови технологии, водещи към конкурентни предимства и повишаване на добавена стойност на националните продукти и услуги;
- подкрепа за ускорено усвояване на технологии, методи и добри практики, подобряващи ресурсната ефективност и прилагането на ИКТ в предприятията от цялата промишленост.

Таблица 2. Регионален профил и специализация на инвестициите в иновации в РБългария за периода 2014-2019 г.

Северозападен регион	Северен централен регион	Североизточен регион
Мехатроника и чисти технологии	Мехатроника и чисти технологии	Мехатроника и чисти технологии
Индустрия за здравословен живот и биотехнологии	Индустрия за здравословен живот и биотехнологии	Индустрия за здравословен живот и биотехнологии

Нови технологии в креативни и рекреативни индустрии	Информатика и ИКТ	Нови технологии в креативни и рекреативни индустрии
Югозападен регион	Южен централен регион	Югоизточен регион
Информатика и ИКТ	Информатика и ИКТ	Нови технологии в креативни и рекреативни индустрии
Нови технологии в креативни и рекреативни индустрии	Мехатроника и чисти технологии	Мехатроника и чисти технологии
Индустрия за здравословен живот и биотехнологии	Индустрия за здравословен живот и биотехнологии	Индустрия за здравословен живот и биотехнологии

Източник: Изпълнение на ИСИС 2014-2020 г. Национален и Регионален преглед, Дирекция "Икономическа политика" на Министерство на икономиката, юни 2019 г.

През периода 2014-2020 г. за развитието на иновациите са насочени 1461.3 млн. евро. Към средата на 2019 г. активираният финансов ресурс по ИСИС възлиза на 52.6% от индикативния бюджет на ИСИС (при 48.5% през предходната година). Фокусираните средства в тематичните области на ИСИС възлизат на стойност 414.1 млн. евро, предоставяни като безвъзмездна финансова подкрепа. Най-много средства са насочени в тематична област „Мехатроника и чисти технологии“ (20.4%), следват „Информатика и ИКТ“ (14.1%), „Индустрия за здравословен живот и биотехнологии“ (11.9%) и „Нови технологии в креативни и рекреативни индустрии“ (7.5%).

Стимулирането на инвестициите на равнище предприятия и региони със схема за безвъзмездна държавна подкрепа на инвестиции се провежда в пълно съответствие с изискванията на правото на ЕС.

Наред с това се прилага инвестиционно кредитиране от Българската банка за развитие (ББР) при гъвкави условия на договаряне. ББР предлага и синдикиране или външно съфинансиране на кредита с други финансови институции, включително Европейска инвестиционна банка (ЕИБ) по линия на Европейския фонд за стратегически инвестиции (ЕФСИ). ЕФСИ предостави на българските МСП допълнително 20 млн. евро под формата на гаранции за периода 2017-2020 г.

Националният гаранционен фонд (НГФ), като част от Групата на Българска банка за развитие, е с мисия да подпомага достъпа до финансиране за българските малки и средни предприятия. С посредничеството на 22 търговски банки, НГФ е подкрепил повече от 5000 компании да получат финансиране за над 600 млн. евро. НГФ прилага и два гаранционни финансови инструмента, съфинансирани от Министерство на земеделието, храните и горите, Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и Европейския фонд за морско дело и рибарство.

2. Възможности и перспективи за развитие на инвестиционната политика

Като член на ЕС, България се ангажира с политика на актуализация на инвестиционния си режим в съответствие с избора на приоритетите на социално-икономическото развитие. През 2019 г. Правителството на РБългария предложи на публично разглеждане Национална програма за развитие „България 2030“ на основата на сериозен анализ на социално-икономическото развитие на страната след присъединяването ѝ към ЕС.

След широко обсъждане със социалните партньори и заинтересованите страни, Програмата за развитие на България до 2030 г. влиза в сила от 20.01.2020 г. като средносрочна стратегия за социално-икономическо развитие на страната.³

В интерес на подобряване на бизнес климата в страната, насърчаване на конвергенцията в ЕС и защита на интересите на българския бизнес и граждани, с цел постигане на икономически растеж и просперитет, се очертават следните приоритетни насоки, които са ключови, като се акцентира върху:

- подобряване на условията за конкурентоспособност, включително чрез насърчаване на инвестиции в иновационно развитие и стимулиране на експорта на български стоки и услуги;
- социално партньорство и активен диалог, свързани с приоритетите в развитието на българската индустрия;⁴
- разработване на национална стратегия за мястото на България в Индустрия 4.0 и общия цифров пазар;
- поставяне на научноизследователската и развойната дейност като основен приоритет пред България чрез: насърчаване на приложните научни изследвания; подкрепа за стимулиране на НИРД и иновациите в предприятията и инвестиции в иновационната и развойната инфраструктура;
- засилване на политиките по развитие на човешките ресурси – образование и квалификация, учене през целия живот и валидиране на умения;
- въвеждане на електронно управление, за да може държавата да комуникира с бизнеса и гражданите прозрачно, по-ефективно и по-ефикасно, като се модернизират бизнес средата и по-целенасочено се ограничава корупцията.

Промените в инвестиционната политика на РБългария могат да се очертаят в три основни направления, в които опитът на Япония може да бъде важен принос на взаимното сътрудничество с България, както следва:

- стратегическо и оперативно планиране на съвременно технологично развитие, декарбонизация и развитие на кръгова и зелена икономика и съобразена с тях

³ Визия, цели и приоритети на Националната програма за развитие БЪЛГАРИЯ 2030, одобрени с Решение № 33 на Министерския съвет от 20 януари 2020 г.

⁴ EU. (2019). A vision for the European Industry until 2030: Final Report of the Industry 2030 high level industrial roundtable. EU, 27 of May 2019, ISBN 978-92-76-08793-9.

актуализация на условията и стимулите за инвестиции, предоставяни на чуждестранни инвеститори от трети страни извън ЕС;

- промени, които актуализират регулациите за стимулиране на предприемачеството във високотехнологични производства и продукти и в МСП, в съчетание с ролята им на регионално равнище;
- законодателни промени за стимулиране на чуждите инвестиции в образованието, квалификацията на персонал в определени области и научно-развойна дейност с участието на БАН и университетите в страната.

В условията на динамично променяща се и несигурна международна икономическа среда, за България и Япония в областта на сътрудничеството чрез инвестиции се очертават следните **ВЪЗМОЖНОСТИ**:

- Ускоряване на вземането на решения за стратегически проекти чрез подобряване на капацитета на ресорните министерства, ведомства и агенции в областта на стратегическото планиране. Стратегически интерес за България са проектите в жп транспорт, биоземеделие, дигитализация на икономиката, оползотворяване на отпадъците и др. Тяхното разработване и приемане при наличие на държавна гаранция би следвало да направи възможно съкращаването на предпроектните проучвания до технологично възможното време от 1-1.5 година.
- Ускоряване на прехода към кръгова икономика е друго основно инвестиционно направление за България. Япония има натрупан опит в тази област. В България внедряването на японски опит може да ускори по целенасочени програми малки и средни компании да приложат схемите за кръгова икономика, които реално ще допринасят за структурни промени на равнище предприятие. МСП са област, в която България може да проучи положителния опит на някои страни от ЦИЕ, които изменят активно инвестиционните си режими с цел привличане на чужди инвестиции и регионално развитие.
- Преход към дигиталната трансформация на индустрията и сектора на услугите.
- Стимулирането на иновациите и конкурентоспособността за сметка на национални публични средства и усвояване на средства и фондове на ЕС.
- Насърчаване на квалифицирана работна сила чрез инвестиции в образование, квалификация и преквалификация на работната сила.
- Насърчаване на социална икономика, особено предвид демографската криза и социалните проблеми на бързо трансформиращите се общества при новите условия на международна конкуренция, икономически и социални неравенства.

В глобален и европейски мащаб, в областта на привличане на чуждестранни инвестиции протича процес на **диференциация на инвестиционните режими на отделните страни и региони с цел по-голяма селективност** на страните-приемателки на чужди инвестиции по отношение на национални цели в определени отрасли и дейности.

Общите критерии, прилагани при изменение на инвестиционните режими, включват приоритетите на иновативен растеж и ребалансиране на регионалното

развитие на конкретните страни. Япония, на свой ред, също акцентира върху този подход с визията си за привличане на чужди инвестиции и с активната си политика за развитие на икономическото сътрудничество с ЕС и други глобални партньори.

3. Нормативни изисквания на ЕС към инвеститори от трети страни и какви възможности се съдържат в тях за конкурентостта на българското законодателство за привличане на инвестиции, в т.ч. от Япония

В областта на режима на инвестициите, България като член на ЕС е поемател на политиките на ЕС във всички основни области на структурни изменения в икономиката, които са отворени за търговия и икономическо сътрудничество с трети страни.

Благоприятна основа за взаимно сътрудничество с Япония е фактът, че, в съответствие с раздела за инвестициите в Споразумението за стратегическо партньорство (ССП) между ЕС и Япония, се предвижда страните взаимно да си предоставят клаузата на най-облагодетелстваната нация (MFN) и да прилагат принципа на национално третиране (NT) с оглед на установяването и функционирането на инвеститори и инвестиции (разбирано до и след сключването на ССП). България е заинтересована да провежда политика на задълбочаване на икономическото сътрудничество с Япония на основа на актуализацията на договореностите между ЕС и Япония за установяване във взаимните отношения на стандартите за защита на инвеститорите, както и за разрешаване на спорове във връзка с взаимни инвестиции.

В началото на 2020 г., в условията на динамично променяща се и несигурна международна икономическа среда, инвестиционните режими както на страни в ЕС, така и други трети страни са изправени **пред някои промени в инвестиционните режими.**

На **първо място**, за България като член на ЕС е важно в отношенията с трети страни съобразяването с **Регламент (ЕС) 2019/452 на Европейския парламент и на Съвета от 19 март 2019 г. за създаване на рамка за скрининг на преки чуждестранни инвестиции в Съюза.** Основание за приемането на регламента е, че държавите-членки на ЕС споделят отговорността при нови или вече направени ПЧИ за скрининга и мониторинга на **рисковете във връзка със сигурността, създавани от чужди инвестиции в активи, технологии и инфраструктура от ключово значение.** Новият регламент трябва да се прилага от 10 октомври 2020 г. за широк кръг от чужди инвестиции в държавите-членки на ЕС, чрез които се създават или поддържат трайни и преки връзки с инвеститорите от трети държави, включително държавни субекти, и предприятия, извършващи стопанска дейност в дадена държава-членка. Този регламент обаче *не обхваща портфейлните инвестиции.* Засега Новата рамка за скрининг и мониторинг на преките чуждестранни инвестиции не касае и инвестициите от ЕС към трети страни. Новата рамка за скрининг на чуждестранните инвестиции на наднационално равнище включва нови компетентности на равнище на ЕС.

Понастоящем 14 държави-членки (Австрия, Дания, Германия, Финландия, Франция, Латвия, Литва, Унгария, Италия, Холандия, Полша, Португалия, Испания

и Обединеното кралство) имат национални механизми за скрининг на ПЧИ, които варират в дизайна и обхвата. България няма промени в националното си законодателство за сигурността и участва в създаването на механизъм за сътрудничество, чрез който държавите-членки и Европейската комисия ще могат да обменят информация и да поставят за разглеждане конкретни казуси в случаите, когато дадена инвестиция заплашва сигурността или обществения ред в няколко държави-членки, или когато дадена инвестиция би могла да засегне проект или програма от интерес за целия ЕС, например „Хоризонт 2020“ или „Галилео“.

Предвид факта, че ЕС е заинтересован да насърчава международното инвестиционно сътрудничество, предстои да се приложат договореностите с Япония по Стратегическото споразумение, които насърчават инвестициите, включително чрез обмен на опит, най-добри практики и информация по въпроси от общ интерес.

Безспорно е, че след приемането на Регламент (ЕС) 2019/452 на Европейския парламент и на Съвета от 19 март 2019 г. държавите-членки на ЕС запазват последната дума относно това дали осъществяването на конкретна инвестиционна операция следва да бъде разрешено или не на тяхната територия.

На второ място, Европейският зелен пакт, представен от Европейската комисия в края на 2019 г., се очертава като пътна карта за Европейския съюз с действия за по-ефективно използване на ресурси чрез преминаване към чиста, кръгова икономика и за спиране на изменението на климата, обръщане на тенденцията към загуба на биологично разнообразие и намаляване на замърсяването.⁵ Европейският зелен пакт обхваща всички сектори на икономиката, по-специално транспорт, енергетика, селско стопанство, строителство, и промишлени отрасли като стоманодобив, производство на цимент, ИКТ, текстилна индустрия и химикали.

Предстоящите с него промени в правото на ЕС и инвестиционната политика ще са в отговор на най-големите предизвикателства на съвременния етап (глобализацията и икономическата трансформация в условията на климатични промени, преходът към нисковъглеродна и кръгова икономика, екологичните предизвикателства, миграцията и социалните проблеми на бедността и др.).

ЕС постави в основата на договореностите с Япония приоритетите в икономическата трансформация, които са отразени и в разработването на концепциите за Многогодишната финансова рамка на Съюза за 2022-2027 г.

Постигането на целите на Европейския зелен пакт ще изисква **значителни инвестиции**. Според оценки, постигането на текущите цели в областта на климата и енергетиката за периода до 2030 г. ще изисква 260 млрд. евро допълнителни

⁵ EC. (2020). The European Green Deal, Communication from The Commission to The European Parliament, The European Council, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of The Regions, Brussels, 11.12.2019 Com(2019) 640 Final.

инвестиции годишно, т.е. около 1.5% от БВП за 2018 г. Тези инвестиции ще изискват мобилизиране на публичния и частния сектор.

В контекста на глобалните предизвикателства пред социално-икономическото развитие, новите приоритети ще обуславят съчетаване на рационалния избор за промени с последователна политика на стимулиране на инвестициите. В тази насока България е заинтересована от развитие на отношенията си с Япония, за което може да допринесе по-нататъшното подобряване на инвестиционната среда.

Краткото представяне на нормативната база за привличане на чужди инвестиции в България показва, че е налице стремеж за предлагане на възможно най-добри условия за чуждестранни инвеститори.

В изпълнение на средносрочните цели на развитие до 2030 г. България последователно се стреми да усъвършенства инвестиционната и иновационната си политика. Страната ни има готовност да реализира проекти на основа на постигната взаимна заинтересованост с конкретните чуждестранни партньори. В тази насока, като страна-членка на ЕС, България предлага с участието си в усвояване на европейски програми и фондове нови възможности за сътрудничество в областта на търговията и инвестициите в контекста на реализацията на Споразуменията на ЕС с Япония.

IV. КРАТКА ИСТОРИЯ НА ПО-ЗНАЧИМИТЕ ЯПОНСКИ ИНВЕСТИЦИИ В БЪЛГАРИЯ СЛЕД 1990 Г.

1. Изпълнени проекти, подпомогнати от правителството на Япония

Отпуснати заеми от Японската банка за международно сътрудничество⁶

По тази линия са отпуснати 65.181 млрд. йени (547.74 млн. дол.). България е получила заеми в японски йени за изпълнение на следните шест проекта:

- ***Договор за заем за построяване на хотел „Витоша“ (след приватизацията хотел „Зографски“, сега хотел „Маринела“) в София***

Стойността на заема е 4.832 млрд. йени, нотите са разменени през 1975 г.

- ***Договор за заем BG-P 2 за „Елисейна“ ЕАД***

Размерът на заема е 2.081 млн. японски йени, а нотите са разменени през 1995 г. Изпълнението на проекта за екологична реконструкция на предприятието е замразен през август 1999 г. поради финансови затруднения на предприятието. През май 2001 г. цялата изразходвана сума е възстановена на банката.

⁶ https://www.bg.emb-japan.go.jp/bg/bg_jap_relations/subsidy_for_bg/loan/index.html.

- **Договор за заем BG-P 3 за КЦМ АД, Пловдив**

Размерът на заема е 5.955 млн. японски йени, а нотите са разменени през 1995 г. Заемът е напълно усвоен и се изплаща по предвидения погасителен план.

- **Договор за заем BG-P 4 за разширение на пристанище Бургас**

Общият размер на договорения кредит е 14.312 млрд. японски йени, а нотите са разменени през 1998 г. Заемът е изцяло усвоен.

- **Договор за заем BG-P за изграждане на участък (седма-девета станция) на Софийското метро**

Заемът в размер на 12.894 млрд. йени и е напълно усвоен.

- **Експортен кредит между Японската банка за международно сътрудничество и Република България, за рехабилитация на ТЕЦ „Марица-изток 2“ ЕАД**

Общият размер на експортния кредит е на стойност 25.107 млрд. йени.

Финансиране за България от Японската банка за международно сътрудничество чрез Световна банка⁷

По тази линия през 1998 и 2000 г. са отпуснати 11.9 млрд. йени (100 млн. дол.). Тези средства са използвани за съфинансиране на изпълнението на две програми на Световната банка в страната. FESAL (Financial Enterprise Sector Adjustment Loan) I и II.

Финансиране от Японския специален фонд към Международните финансови институции⁸

От този фонд са отпуснати средства в размер на 625 млн. йени (5.250 млн. дол.).

Японският специален фонд към Министерство на финансите, чрез международни финансови институции като Световната банка и други, е отпуснал финансова помощ на България чрез два фонда: Японски фонд за социално развитие (JSDF: Japan Social development Fund) и Фонд за развитие на политики и човешки ресурси (PHRD: Policy and Human Resources Development Fund).

Японският фонд за социално развитие финансира изпълнението на следните проекти:

- **Изграждане на социален капитал в малки общности в неравностойно положение**

⁷ https://www.bg.emb-japan.go.jp/bg/bg_jap_relations/subsidy_for_bg/jp_bank/index.html.

⁸ Пак там.

На 13 септември 2001 г. България и Световната банка подписват договор за дарение на 370 000 дол. Целта на проекта е подобряване на благосъстоянието на най-бедните общности.

- **Проект за защита на деца и хора в неравностойно положение**

На 14 ноември 2001 г. България и Световната банка подписват споразумение за отпускане на дарение от 1.05 млн. дол. за сираци и хора в неравностойно положение.

Фондът за развитие на политики и човешки ресурси подпомага финансово изпълнението на следните проекти:

- **Подготовка на FESAL III (PAL 1)**

През юни 2000 г. Световната банка отпуска 379 000 дол. като дарение за подготовка на FESAL III (PAL 1).

- **Подготовка на ASAL II**

През юни 2000 г. Световната банка отпуска 470 100 дол. като дарение за подготовка на ASAL II.

- **Проект за единна агенция по приходите**

През 2001 г. 0.3 млн. дол. са отпуснати като дарение на България чрез Световната банка за увеличаване на събираемостта на приходите.

- **Подготовка на проекта за развитие на горския сектор**

На 11 септември 2002 г. Световната банка подписва договор за 564 270 дол., които да бъдат предоставени като дарение за подготовка на проект за развитие на горския сектор в страната.

- **Пилотен проект за преминаване от твърдо гориво към използване на биомаса**

На 20 март 2003 г. България и Световната банка подписват споразумение за отпускане на дарение от 890 хил. дол. за финансиране на пилотен проект за преминаване от твърдо гориво към използване на биомаса в отоплителните инсталации на общинските сгради.

- **Проект за устойчиво използване на геотермалните ресурси**

На 23 май 2003 г. България и Световната банка подписват споразумение за отпускане на дарение от 770 хил. дол. за насърчаване на системното използване на геотермалните ресурси.

- **Подготовка на PAL 2 за реформи в структурата на икономиката**

На 4 септември 2003 г. България и Световната банка подписват споразумение за отпускане на дарение от 455 хил. дол. за подготовка на втория заем PAL. Целта на проекта е да се постигне демократично управление и благоденствие на обществото чрез осъществяване на административна реформа, борба с корупцията и подкрепа на органите за местно самоуправление.

Техническо сътрудничество⁹

По тази линия отпуснатата помощ е в размер на 9.207 млрд. йени (86.047 млн. дол.). Средствата са използвани за приемане на специалисти от България, изпращане на японски специалисти в България, осигуряване на японски доброволци за сътрудничество в България, разработване на проекти за техническо сътрудничество, предоставяне на оборудване, проучване възможностите за разработване на проекти.

Безвъзмездна помощ¹⁰

Наред с инвестициите и отпуснатите заеми, за подпомагане на прехода към пазарна икономика и установяване на демократични институции България получава значителна безвъзмездна помощ от страна на Япония в размер на 1.876 млрд. йени (15.189 млн. дол.).

От 1998 г. България получава безвъзмездна помощ по линия на японски правителствени програми за финансиране на изпълнението на проекти на местно равнище в размер на 1.170 млн. йени. Такива са следните проекти:

- Построяване на нова водопречиствателна станция в с. Бистрица за нуждите на столицата (2000 г.);
- Нецелева безвъзмездна помощ във връзка с щетите, които България търпи от Косовския конфликт, в размер на 500 млн. йени през 1999 г.;
- Безвъзмездна помощ за 37 проекта на местно равнище до 2004 г., изпълнявани от български неправителствени и общински администрации като Български червен кръст, Община Сливен, Община Дряново, Община Смолян, Община Павел Баня и др., в размер на 151,760 млн. йени;
- Спешна хуманитарна помощ за закупуване и снабдяване с храни за кърмачета и гладувачи деца, както и раздаване на храни в социалните кухни и училищата. Дарението беше направено чрез Международния червен кръст и е на стойност 22 млн. йени;
- Спешна материална помощ за бедстващите от наводненията райони в Южна България през август 2005 г., около 10 млн. йени.

От краткото представяне на финансираните български проекти от страна на Япония може да се изведе, че японската държава се интересува от финансиране на изпълнението на проекти в пристанищната и подземната инфраструктура, екологията, енергетиката, туризма. Япония е показала, че има интерес към подкрепа на развитието на България и чрез предоставяне на финансова помощ за стабилизация на икономиката и местните и маргинализираните общности в

⁹ https://www.bg.emb-japan.go.jp/bg/bg_jap_relations/subsidy_for_bg/collaboration/index.html.

¹⁰ https://www.bg.emb-japan.go.jp/bg/bg_jap_relations/subsidy_for_bg/free_help/index.html.

прехода към пазарна икономика. След приемане на страната ни в ЕС подобни проекти не е възможно да бъдат подпомагани от страна на японската държава.

2. Частни японски инвестиции в България

Най-голямата японска инвестиция във финансовия сектор е Токуда Банк АД, която е част от икономическата група Tokushukai Incorporated, Япония. Банката е учредена на 27 декември 1994 г. като акционерно дружество според Закона за банките и Търговския закон на Република България. Банката има лиценз за извършване на банкова дейност в страната и успешно функционира.

Една от най-големите болници в страната – Токуда, е открита през 2006 г. като част от здравната група на японския лекар и предприемач д-р Торао Токуда. През 2016 г. тя е продадена и става част от групата лечебни заведения в страната – Аджибадем Сити Клиник.

Ветрогенераторният парк „Калиакра уинд пауър“ край Каварна функционира от 01.07.2008 г. Инвеститор на ветрогенераторния парк е акционерното дружество „Калиакра уинд пауър“, което е собственост на японския концерн „Мицубиши хеви индъстриз“ и българското инженерингово дружество „Инос – 1“. Японската страна притежава 70%, а българската – 30% от акциите на дружеството. Инвестицията е на стойност около 55 млн. евро, като 30% са финансирани от акционерите, а 70% – от Японската банка за международно сътрудничество (JBIC) и от Мицухо Банк (Mizuho) в качеството им на кредитори.

Ветрогенераторният парк е разположен на площ 2700 дка и по разчети трябва да работи по 2105 часа в годината и да произвежда по 79 хил. мегаватчаса електроенергия годишно.

През 2006 г. „Язаки“ започва работа в България чрез подразделението си „Язаки България“, което открива свой завод в Ямбол. През следващите години са изградени още две производствени предприятия – в Сливен и Димитровград. В тези предприятия се произвежда кабелно оборудване, предназначено за световните лидери на автомобилния пазар.

Zen Noh foods, като част от Japan Agri Products Europe, изгражда фабриката в град Пловдив, която започва да работи през април 2018 г. Във фабриката се произвеждат шест вида замразено суши. Продуктът е предназначен за другите европейски страни, като в бъдеще ще се търсят партньори и търговски вериги за разпространение на сушито в България. То се приготвя от два вида риба – сьомга и скумрия, които се внасят съответно от Норвегия и Шотландия.

Фирма АН Аква Нетуърк ЕООД (AN Aqua Network LTD) е основана на 30 юни 2017 г. със седалище в София, като дъщерна компания на японската SWATO Inc. Компанията предлага индивидуално проектирани пречиствателни станции за битови и промишлени отпадни води, както и други продукти и услуги от сферата на пречистване на водите. Пречиствателните станции на АН Аква Нетуърк – „Асахи Джокасо“, се произвеждат фабрично в България под строг качествен контрол на самите производствени процеси, както и на готовите продукти. Освен проектиране и производство, дейността включва още доставка до обект, пускане в

експлоатация, цялостна сервизна и следсервизна поддръжка, както и 24-часово дистанционно наблюдение в реално време на работата на изградените ПСОВ.

През 2018 г. Pentax Medical откри сервизен център в Пловдив на площ от 3000 м² с персонал от над 120 души.

През 2019 г. японският концерн Ricoh стана акционер в българската софтуерна компания „Немечек България“.

Японският гейм разработчик SEGA разширява присъствието си в България с отварянето на ново студио за тестване и анализ (QA – quality assurance). Компанията ще премести звеното си от Лондон, като офисът в София трябва да бъде отворен през юни 2020 г. През 2017 г. SEGA закупи българската гейминг фирма Crytek Black Sea с екип от 60 разработчици.

3. Общи инвестиции на Япония в България в периода 2014-2018 г.

От наличните данни за годишните инвестиции на Япония в България се вижда, че общият обем на японските инвестиции в България през 2014 г. е 71 млн. евро, а през 2018 г. намалява до 55.6 млн. евро. В сравнение с другите страни от ЦИЕ, размерът на инвестициите е 2-3 пъти по-малък, претеглено спрямо БВП на България. Особено тревожно е намалението през последните години. От една страна, тази част от тази разлика може да бъде обяснена с географския фактор, но за останалата част смятаме, че има възможности за по-активна политика за преодоляване на това изоставане.

Таблица 3. Нетни чуждестранни инвестиции от Япония в България – позиция в края на периода (млн. евро)

Период	Стойност
2014	71.0
2015	61.5
2016	57.1
2017	61.3
2018	55.6

Източник: БНБ

Направеният преглед на осъществените японски инвестиции и проекти в България показва, че Япония проявява постоянен интерес към нашата страна. Първоначално японските ресурси са свързани с държавно и парадържавно финансиране и са насочени към решаване на неотложни проблеми на обществото. На по-късен етап започват да се правят частни инвестиции в перспективни проекти, а държавното финансиране от Япония се насочва към големи инфраструктурни проекти. Въпреки това, мащабът и разпространението на японски инвестиции са на относително ниско равнище. Това не кореспондира със значително подобрената инвестиционна среда, която съществува в страната ни през последните 12-15 години.

V. ПЕРСПЕКТИВНИ ИКОНОМИЧЕСКИ СЕКТОРИ И ПРОИЗВОДСТВА ЗА ЯПОНСКИ ИНВЕСТИЦИИ В БЪЛГАРИЯ

1. Икономически сектори с потенциал за японски инвестиции

За идентифициране на възможностите за привличане на японски инвестиции в икономически сектори на България се използва методика, базирана на подхода на Яшумури (1996 г.) за оценка на потенциала за внос/износ.

На **първа стъпка** се анализират изходящите преки инвестиции от Япония в чужбина по отрасли (stock). Целта е да се очертаят секторите и производствата, от които най-често произлизат японските инвестиции в чужбина. Вероятността компании, които вече са инвестирали в чужбина в една или повече страни, да инвестират и в България, е по-голяма, отколкото компании, които нямат опит и капацитет да инвестират в чужбина. Анализът се допълва и от броя на компаниите-субсидиари, създадени от една японска фирма-майка в чужбина. Застъпва се хипотезата, че когато една майка компания инвестира в повече от една дъщерна компания в чужбина, това е критерий за интернационализация и е реалистично да се очаква, че тя може да инвестира и в други страни, например България.

На **втора стъпка** се анализира структурата на входящите преки чуждестранни инвестиции в България по сектори. Целта е да се оцени в кои сектори страната представлява интерес и е конкурентоспособна в привличането на инвестиции. Анализира се и наличието на чуждестранни компании по сектори, за да се прецени кои сектори имат по-висока поглъщаемост на ПЧИ. По този начин се оценява потенциалът за привличане на инвестиции по сектори.

На **трета стъпка** се анализират пресечните точки в секторите, където Япония има потенциал и опит в инвестирането в чужбина, а България е атрактивна за привличането на преки чуждестранни инвестиции в съответния вид производство. При сравнението на двете структури се очертават секторите и производствата, в които има висок потенциал за привличане на ПЧИ от Япония.

Към този списък от потенциални сектори се добавят и такива, в които България не е привлякла инвестиции, а Япония има опит в инвестиране в чужбина в такива производства. Това би създавало комфорт на потенциалните японски инвеститори, тъй като те няма да имат чуждестранни конкуренти на местния пазар.

Изходящи преки инвестиции от Япония към света

Водещите сектори по **изходящи преки инвестиции от Япония** са представени в таблица 4.

Таблица 4. Изходящи преки чуждестранни инвестиции от Япония, 2017 г.

Топ 8 на Сектори по ПЧИ	ПЧИ към 2017 г. (млн. дол.)	ПЧИ – изменение спрямо 2014 г.	Фирми –майки	Фирми – субсидиари
-------------------------	-----------------------------	--------------------------------	--------------	--------------------

		(%)		
Общо за всички сектори	1 494 648	9.10	4 420	17 937
Финансови и застрахователни дейности	307 798	12.80	129	464
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	205 734	8.60	1 420	4 660
Производство на моторни превозни средства и друго транспортно оборудване	125 688	6.10	899	2 217
Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия	82 814	5.70	230	464
Производство на метали и метални изделия	45 732	3.20	978	1 831
Строителство	8 055	11.80	145	316
Производство на текстил и облекло; обработка на кожи и др.	7 891	9.70	777	1 322
Производство на кокс, нефтопродукти и ядрено гориво	3 140	-11.30	171	301

Източник: www.investmentmap.org.

Като цяло данните показват нарастващи инвестиции от Япония в чужбина, като само за тригодишен период те се увеличават с 9.1%. В какви сектори инвестират японските компании в чужбина: на първо място това е сектор „Финансови и застрахователни дейности“ с около 307 млрд. дол. през 2017 г., следван от сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ с 206 млрд. дол. и „Производство на МПС и др. транспортно оборудване“ с 126 млрд. дол. „Производството на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия“ е също важен отрасъл, в който японски фирми инвестират в чужбина.

По отношение на изменението на инвестициите спрямо 2014 г. (колона 2), водещ отново е „Финансови и застрахователни дейности“, като изменението му спрямо 2014 г. е най-високо от разглежданите сектори – 12.8%. На второ място по нарастване в периода 2014-2017 г. е сектор „Строителство“ с 11.8%. Трето място заема сектор „Производство на текстил и облекло; обработка на кожи и др.“ с 9.7% изменение. Четвъртото място е за „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ с 8.6% изменение. Следват секторите „Производство на МПС и др. транспортно оборудване“, „Производство на храни, напитки и тютюн“, „Производство на метали и метални изделия“. Единствен с отрицателен прираст е секторът „Производство на кокс, нефтопродукти и ядрено гориво“.

Данните за броя на субсидиарите в чужбина показват, че японските компании, които инвестират в чужбина, са силно интернационализирани: средно една компания-майка създава в чужбина над три субсидиари-дъщерни компании – най-вероятно в няколко страни. Това насочва фокуса именно върху тези компании като потенциални инвестори в България.

Най-много като брой са японските компании, които инвестират в чужбина в сектора на търговията и ремонта на автомобили – 1420 фирми-майки и 4660 дъщерни фирми, като една компания-майка е създавала в чужбина средно над три

предприятия. На второ място като брой фирми в чужбина е производството на метали и метални изделия с 978 субсидиара, като в този сектор средно една фирма-майка е създала две дъщерни компании в чужбина. В производство на моторни превозни средства в чужбина инвестират 899 фирми, които са създали 2217 дъщерни компании в чужбина, тоест средно по около три компании, което демонстрира висока степен на интернационализация. Близко 900 компании от Япония инвестират в чужбина в сектора за производство на автомобили и части и са разположили свои производства в 2217 дъщерни компании в света. Японски фирми инвестират и в текстила в чужбина – това са 777 компании-майки и 1322 дъщерни фирми в света.

Средният размер на една инвестиция в един субсидиар е важен показател, който дава представа за мащаба на дейността, която японските фирми осъществяват в чужбина. Данните показват, че най-значителна е средната инвестиция във финансовия сектор, докато в търговията и текстила те са сравнително малки.

Япония е на **второ място** в света след САЩ по потенциал за задгранични инвестиции в отрасъл „Храни, напитки и тютюн“¹¹; на шесто място в сектор „Минно дело и добивна индустрия“. В тези сектори България разполага със значими сравнителни предимства, поради което могат да се привлекат японски инвестиции.

Японските компании активно инвестират в чужбина, като в повечето случаи в повече от една компания (повече от една страна), тоест има висока вероятност при една активна политика да се привлекат инвестиции от Япония. Като брой инвестиции в чужбина, най-много те са във финансовия сектор, следван от търговията и производството на автомобили. Най-реалистично е за целите на привличането на ПЧИ от Япония да се таргетират именно японските компании с опит във външното инвестиране.

Входящи инвестиции в България от чужбина

Входящите ПЧИ в България са представени в таблица 5.

Таблица 5. Входящи преки чуждестранни инвестиции в България през 2017 г.

Водещи сектори по ПЧИ за 2017 г.	ПЧИ към 2017 г. (млн. евро)	ПЧИ – изменение спрямо 2014 г. (%)
Общо за всички сектори	42 492	13.5
Финансови и застрахователни дейности	7 014	14.7
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	5 808	30.7
Производство и доставка на електрическа и топлинна енергия, разпределение на газ, водоснабдяване, канализационни услуги, управление на отпадъци	3 240	-1.0

¹¹ ITC Investment map.

Транспорт, складиране и пощи	2 101	209.5
Строителство	1 411	24.4
Производство на изделия от каучук, пластмаси и други неметални минерални суровини	1 208	15.1
Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия	1 131	27.7
Производство на метали и метални изделия	953	3.9
Хотелиерство и ресторантьорство	681	9.0
Добивна промишленост	651	72.7
Производство на химични продукти	648	12.7
Производство на машини и оборудване	436	37.7
Административни и спомагателни дейности	411	58.9
Производство на електрически съоръжения	404	42.2
Производство на дървен материал, хартия, картон и изделия от тях (без мебели); печатна дейност	348	41.3
Производство на моторни превозни средства и друго транспортно оборудване	340	33.1
Производство на текстил и облекло; обработка на кожи и др.	256	0.4
Селско, горско и рибно стопанство	158	56.7
Образование	30	656.4
Хуманно здравеопазване и социална работа	12	95.2

Източник: НСИ и БНБ.

Като цяло, преките входящи инвестиции в България се увеличават. Както е видно от данните в таблица 5, водещите сектори по входящи потоци на ПЧИ в България през 2017 г. (колона 1) са: „Финанси и застрахователни дейности“, „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“, дейностите, свързани с енергетиката, ВиК и газоразпределението.

Въпреки че финансовият сектор е най-наситен с чуждестранни инвестиции (около 75% от активите в банковата система се контролират от чуждестранни банки), той продължава да привлича най-много инвестиции, като техният обем достига около 7 млрд. евро през 2017 г. Търговията, както и ремонтът на автомобили заемат второ място по обем на инвестициите от чужбина, като тук се отчита активната дейност на големите чуждестранни търговски вериги, които разширяват търговската си мрежа в цялата страна. Производството на части за автомобили нараства през последните години.

През последните години най-висок растеж на входящи инвестиции се реализира в сектора на логистиката – транспорт, складиране и пощенски услуги. Ключовото географско положение на страната, както и конкурентните цени на земята, създават условия големи логистични и транспортни фирми да установяват дейност в страната.

Привлекателен е и секторът на добивната промишленост, където към 2017 г. са инвестирани 651 млн. дол. и само за три години нарастването на инвестициите е 72.7%, което показва, че достъпът до този сектор е открит за чуждестранни компании.

Производството на химични продукти е традиционен сектор с преобладаващо чуждестранно участие, като в него инвестициите нарастват с близо 13% за последните три години, а при машините и оборудването увеличението е с 37%.

Анализът показва, че българската икономика е отворена за инвестиции и няма концентриране на инвестициите в няколко сектора, а са добре представени във всички отрасли на икономиката.

Структурата на изходящите преки инвестиции от Япония показва капацитета за инвестиции в различните сектори, докато структурата на инвестициите от чужбина в България показва привлекателността за привличане на инвестиции в различните сектори в страната. Съпоставката между двете структури дава възможност да се направи реалистична оценка на това **в кои сектори на българската икономика е най-вероятно и възможно да се привлекат преки чуждестранни инвестиции от Япония.**

Пресечни точки на изходящите потоци на ПЧИ от Япония и входящите потоци на ПЧИ в България

Съвпаденията при водещите позиции на ПЧИ при изходящите потоци на Япония и входящите потоци на ПЧИ в България са представени в таблица 6. На базата на сравнението се идентифицират следните възможности:

Таблица 6. Съвпадения на водещите позиции на ПЧИ при изходящите потоци на Япония и входящите потоци на ПЧИ в България, към 2017 г.

Сектори	Позиция в изходящия поток на Япония	Позиция във входящия поток на България
Финансови и застрахователни дейности	1	1
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	2	2
Производство на МПС и друго транспортно оборудване	3	16
Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия	4	7
Производство на метали и метални изделия	5	8
Строителство	6	5
Производство на текстил и облекло; обработка на кожи и др.	7	17

Източник: Собствени изчисления.

Финансови и застрахователни дейности. Както по отношение на изходящите инвестиции от Япония, така и на входящите в България, този сектор е най-активният за инвестиции по отношение на обема на инвестициите, което е свързано със спецификата на сектора и високите капиталови изисквания. Българският финансов сектор преживява период на консолидация, т.е. инвестиции във финансовия сектор „на зелено“ на този етап са по-малко възможни също и поради свиването на лихвените маржове през последните години. В същото време

обаче продължаващите сливания и поглъщания в сектора разкриват пространство за преки и непреки инвестиции в банковия и небанковия сектор.

Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети. Данните показват пълно съвпадение във важността на този сектор както за японските инвеститори, така и за българската икономика, като той се нарежда и в двата случая на второ място по обем на инвестициите. Очакванията за инвестиции в тази област са свързани с два различни подсектора – търговия и ремонт на автомобили и мотоциклети.

Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия. Това е сектор с висок потенциал за развитие в България предвид сравнителните предимства на страната. Има широко пространство за чуждестранни инвестиции и неизползван потенциал главно по отношение на биопродукти на основата на традиционни и уникални суровини. Тук проникването на чуждестранни инвестиции е по-слабо. В тази област може по-ефективно да се капитализира високата репутация на българските млечни произведения в Япония.

Производство на метали и метални изделия. В този сектор инвестират в чужбина 978 японски фирми.

Други два водещи сектора в японските изходящи инвестиции имат по-ниско място в класацията на входящите потоци в България. Това са: **„Производство на МПС и друго транспортно оборудване“** и **„Производство на текстил и облекло, обработка на кожи и др.“**.

Производство на МПС и друго транспортно оборудване. Автоиндустрията е реализирала приходи от 1 млрд. евро от над 170 предприятия с над 40,000 заети в сектора. България е основен доставчик на авточасти за марки като Мерцедес, БМВ, Ауди, Форд, Волво, Пежо, Рено и Дачия. Произвежданите части включват тапицерии, седалки, кабели, части за климатици и двигатели, микрочипове, гумени уплътнения, стъкла, ресори, електроника, филтри, алуминиеви профии, ремъци.

Сред най-големите производители с най-много продукция и създадени работни места в България са Интегрейтид микро-електроникс България, Монтюпе, Граммер, телеклас и др. А японските компании вече заемат важен дял в сектора в България - Язаки България, Джонсън Контролс Електроникс (на Сумитомо). Кадри за сектора се подготвят в средното и висше образование. Изграден е учебен център по диагностика на електрически и конвенционални автомобили в Професионалната гимназия по транспорт и енергетика „Хенри Форд“.

Изведените икономически сектори, които са следствие от съвпаденията при водещите позиции на ПЧИ при изходящите потоци на Япония и входящите потоци на ПЧИ в България, показват къде съществуват възможности за привличане на японски инвестиции.

2. Други перспективни сектори, в които България има сравнителни предимства

Информационни технологии¹²

Бързо се развива софтуерния сектор, където са заети по данни на асоциацията на софтуеристите около 30 000 специалисти. Приносът в БВП се оценява от асоциацията близо до 3%. Равнището на работните заплати в сектора са най-високите в страната и са измерими с равнището в другите държави-членки на ЕС като преизчислено чрез паритета на покупателната способност надвишава някои от най-развитите европейски страни. Сред основните фактори за развитие на отрасъла са:

- Дигитализация на ключови отрасли: FinTech, Automotive, медицина и др.;
- Частни и държавни ИТ образователни инициативи навлизат в зряла фаза;
- Завръщане на българи от чужбина, обръщане на емиграционния тренд;
- Раздвижване на регионалните центрове;
- Работеща екосистема за рисков капитал;
- Квалификационни програми, включително с европейски средства.

Преработка на суровини

Суровините и материалите формират дял от около 40% в структурата на българския износ по начин на ползване. Най-голямата група е „цветни метали” с близо 10% от целия стоков износ. На второ място са „суровини за производство на храни” с близо 7%, а на трето място с 4% са „пластмаси и каучук”. Изнасяните количества разкриват възможности за насочване на ПЧИ към преработването им на територията на България.

Таблица 7. Общ износ на суровини от България, нетно тегло (хил. тона)

Вид суровина	2000-2009	2010-2019	2019
Каолин и други каолинови глинни, дори калцинирани	1309	2013	204
Рафинирана мед и медни сплави в необработен вид	597	1920	146
Нерафинирана мед; аноди от мед за електролитно рафиниране	1454	983	81
Необработено олово	675	751	68
Други глинни, андалузит, кианит, силиманит, дори калцинирани; мулит; шамотна или динасова пръст	1308	716	33
Необработен цинк	807	654	58
Мрамор, травертин, мушелкалк и др. варовици	320	450	47
Естествен бариев сулфат (барит); естествен бариев карбонат (витерит), декарбонизиран	803	334	67

¹² БАСКОМ Барометър, 2019, Годишен доклад за състоянието на софтуерния сектор в България, декември 2019

Пръти и профили от алуминий	101	286	35
Отпадъци и отломки от алуминий	220	265	29
Отпадъци и отломки от мед	100	108	10
Необработен алуминий	51	70	7
Гранит, порфир, базалт, пясъчник и други камъни	95	68	7
Шисти, шистов прах и отломъци от шисти	18	45	4
Меден камък; циментна мед (медна утайка)	42	37	2

Източник: НСИ.

Износ на суровини за Япония

Суровините заемат близо 35% от стойността на износа на България за Япония през 2019 г., и според данни на Националния статистически институт са се увеличили с близо 3 пъти за последните 15 години.

Източник: НСИ

Таблица 8. Продукти с най-голям износ за Япония (тон)

	2019	2000-2009	2010-2019
Каолин и други каолинови глини, дори калцинирани	1746	-	25015

Мекотели, дори без черупки, живи, пресни, охладени, замразени, сушени, осолени или в саламура; пушени;	357	6 289	3873
Препарати за бръснене, за баня, дезодоранти за тяло, депилатори, готови парфюмерийни, тоалетни и козметични препарати	228	6	236
Гранит, порфир, базалт, пясъчник и други камъни, използвани за направа на паметници или в строителството	166	0	1160
Семена от слънчоглед, дори натрошени	147	346	873
Зеленчуци, сушени, нарязани или резенки, смлени или на прах	109	1068	1042
Естествен мед	102	143	426
Кожи и други части от птици, покрити с пера или пух, пера и части от пера, пух	94	-	361
Етерични масла; резиноиди; екстрахирани олеорезини; концентрирани разтвори	71	537	836
Шисти, дори грубо дялани или само нарязани; шистов прах	58	-	255
Шоколад и други хранителни продукти, съдържащи какао	21	18	181
Маслодайни семена и плодове (с изкл. на черупкови плодове, маслини, фъстъци, семена от соя, копра, лен, рапица, репица, слънчоглед)	15	128	87
Растения, части от растения, семена и плодове използвани главно в парфюмерията, медицината, за унищожаване на насекоми	6	155	191

Източник: НСИ.

Суровините заемат малко над половината от общото количество износ от България за Япония за последните 19 години до 2019 г. включително. В годините след кризата от 2008 г. този износ варира между 1.5 и 2 хил. тона средно годишно, и се покачва до около 5-6 хил. тона в периода 2013-2017 г. Последните две години до 2019 г. включително се наблюдава спад в количеството и стойността на изнесена продукция за Япония, както и на дела на суровините в нея.

Сред десетте суровини с най-голям и устойчив обем на износа от България за Япония са **каолин, гранит, мекотели, семена от слънчоглед, сушени зеленчуци, естествен мед и кожи от птици**. Каолин се изнася за Япония от 2010 г., както и гранит, докато останалите суровини за хранителни продукти са със значителен устойчив дял в износ още от 2000 г.

През последните десет години се наблюдава нарастване на търсенето най-вече на кожи и други части от птици, етерични масла, ракообразни, мекотели и други водни безгръбначни, вино и гроздов сок, сушени зеленчуци, натурален мед, плодове, ядки, слънчогледови семки, и каолин. Останалите продукти заемат несъществена част в износа.

Възможности за японски инвестиции в преработката на суровини

Възможности за японски инвестиции в България, **свързани с реализирания износ на суровини** и увеличено търсене от страна на Япония, намираме в:

- Производство на готови изделия от кожи и други части на птици;

- Производство на готови хранителни продукти от ракообразни, мекотели;
- Обработка на етерични масла в готови козметични продукти;
- Производство на олио и масло от слънчогледово семе, шафран или памук.

Източник: UN COMTRADE

Други възможности за инвестиции съществуват и в преработката на суровини, за които **Япония реализира устойчив внос от други страни**, а България изнася устойчиво към трети страни, но двете страни нямат стокообмен, или има възможност за по-големи количества. Такива са например морски водорасли, сушени зеленчуци, зеленчукови сокове, екстракти, плодови сокове, растения и части от растения за парфюмерия, и плодове и ядки.

Направеният преглед на експортната структура на суровините и материалите в общия износ, в т.ч. към Япония, показва, че те са добра предпоставка за инвестиционен интерес за позициониране на съответни преработващи производства в България със средна и висока добавена стойност на крайния продукт.

Преработка на отпадъци

Преработката на отпадъци е област, в която България изостава с националните цели, и се нуждае от инвеститори с технологични предимства. Привличането на чужди инвеститори в тази сфера може да наложи по-бързото преодоляване на трудности, както с промените в нормативната рамка на вътрешния пазар, така и с бързо въвеждане на технологични иновативни решения и справяне с неизпълнените цели.

Източник: МОСВ

Общото количество на образувани отпадъци в България през 2017 г. (без тези от „Растениевъдство, животновъдство и лов“; „Спомагателни дейности“; „Горско стопанство“; „Рибно стопанство“, „Добивна промишленост“) е 20 693 килотона (вкл. опасни, не-опасни и битови).

Източник: Евростат.

ВНОС НА ОПАСНИ ОТПАДЪЦИ, ТОНОВЕ

Източник: Евростат.

Същевременно, в България се наблюдава тенденция на нарастване на вноса на опасни отпадъци през последните 6-7 години, и особено през 2017 г., като достига 72 килотона през 2017 г., над 5.4 пъти повече от генерирания в страната. Вносът на опасни отпадъци е в най-голям дял от Румъния, следван от Нидерландия, и съседните ни страни – Сърбия, Гърция, Кипър, Северна Македония. През 2017 г. вносът на опасни отпадъци е 72 килотона, при генерирани в страната средно около 13 килотона годишно за периода 2010-2016 г.

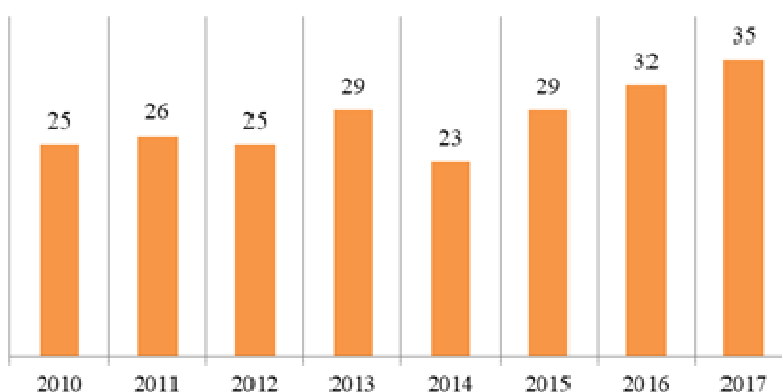
Страната ни не е достигнала националната цел от 40% за рециклиране на битовите отпадъци през 2017 г., заложена в законодателството (§15 от Преходните и заключителни разпоредби, ЗУО, обн. ДВ. бр. 53 от 13.07.2012 г.).

Управлението на отпадъци продължава да бъде предизвикателство за България, въпреки че производеният отпадък е под средното ниво за ЕС. Според Доклад за ранно предупреждение на ЕК „Early Warning Report“ (2018), България е в риск да

не се справи с целта за рециклиране на 50% от отпадъците си през 2020 г. През 2017 г. този процент е 35%, при средно ниво в ЕС от 46%.

Една от основните причини за ниския процент е недостатъчното разделно събиране на неметални отпадъци, както и конкуренцията между официалната и неофициалната система на събиране. Неуредените схеми на мотивация за разделно събиране както за рециклиращите предприятия, така и за гражданите, не позволяват свободния ръст на инвестиции в този сектор.

ПРОЦЕНТ РЕЦИКЛИРАНИ ОТПАДЪЦИ В БЪЛГАРИЯ,
%

Източник: НСИ.

Производство на енергия от отпадна биомаса

Поради благоприятното си географско положение, България има изобилни ресурси за енергия от възобновяеми източници, включително от биомаса. Според оценка на експерти, енергийният потенциал от биомаса възлиза на около 3400 МВт общо.

Таблица 9. Количество биомаса от дадена култура

Вид култура	Засяти площи, дка	Среден добив от дка	Количество получена биомаса, тон
Пшеница и ечемик	14 010	400	5 604
Царевица	28 750	734	21 102
Слънчоглед	10 270	250	2 567
Тръстика	17 918	540	9 676
Общо			38 950

Таблица 10. Енергиен еквивалент на техническия потенциал

Показатели	Иглолистна дървесина	Широколистна дървесина	Общо
Средногодишно количество на индустриалните отпадъци от преработка	241 848	135 631	377 479

на едрата дървесина, м3/г			
Средно обемно съдържание на суха маса, т/пл.м3	0,45	0,65	-
Количество суха маса, т/г.	108 832	88 160	196 992
Количество работна маса (40% абсолютна влажност), т/г	181 387	146 933	328 320
Долна топлина на изгаряне, GJ/т	10,54	10,42	-
Енергиен еквивалент GJ/г.	1 911 819	1 531 042	3 442 861
Енергиен еквивалент, т.н.е./г	45 663	36 568	82 231
Закръглена стойност на енергийния еквивалент	45 700	36 600	82 300
Индустриални отпадъци от технологична дървесина			
Средногодишно количество на индустриалните отпадъци от технологичната дървесина, м3/г	260 378	218 262	478 640
Средно обемно съдържание на суха маса, т/пл. М3	0,45	0,65	-
Количество суха маса, т/г	117 170	141 870	259 040
Количество работна маса (60% абсолютна влажност) т/г	292 925	354 675	647 600
Долна топлина на изгаряне GJ/т	10,54	10,42	
Енергиен еквивалент GJ/г.	3 087 432	3 695 714	6 783 146
Енергиен еквивалент, т.н.е./г	73 742	88 271	162 013
Закръглена стойност на енергийния еквивалент, т.н.е./г	73 700	88 300	162 000
Обща стойност на енергийния еквивалент, т.н.е./г. на индустриалните отпадъци от технологична дървесина	119 400	124 900	244 300

Източник: МОСВ, Национален план за действие за енергия от горска биомаса 2018-2023.

Освен традиционната за отопление биомаса „дърва за огрев“, която сега създава редица проблеми с опазването на чистотата на въздуха през зимата поради масовото потребление, причинено от ширещ се енергийна бедност в страната, нетрадиционните ресурси на биомаса от земеделието и индустрията все още не са оползотворени пълноценно. Преработката на тези ресурси в електрическа и топлинна енергия, или пелети за домашно ползване, отговаря на редица стратегически и нормативни документи в тази сфера.

Експертна оценка на Изпълнителна агенция на околната среда относно количеството индустриални дървесни отпадъци от дървообработващата, дървопреработвателната и мебелна промишленост и относно теоретичния потенциал на тази отпадна дървесна биомаса за производство на енергия, както и на енергийния ѝ еквивалент, показват един **сериозен теоретичен потенциал на тези дървесни отпадъци**, съответно: средно количество на индустриалните дървесни отпадъци в размер на 856 119 м³/годишно, с енергиен еквивалент в размер на 244 300 т н.е./годишно, от който 48.9% или 119 400 т н.е. се падат на иглолистните дървесни отпадъци, а 51.1% или 124 900 т н.е – на широколистните индустриални дървесни отпадъци.

По данни на НСИ, средногодишното производство на двата вида наблюдавани индустриални дървесни отпадъци възлиза на около 43 хил. тона, групирани в два продуктови кода – талаш и брашно (стърготини и трици), и дървесните трески и частици.

Производство на електродвигатели за велосипеди

България е един от най-големите производители на велосипеди за европейския пазар, с производство от над 1 млн. велосипеда годишно, към 2018 г. Тук са разположени 5 фабрики на 4 производителя, а именно – Лидер 96, Крос, Максом, БалканВело, с дългогодишна история на пазара. Над 60-70% от производството в България е за износ на европейски пазар, основно Германия, Холандия, Франция, Италия, Австрия, Швейцария, Дания и др.

С нарастването на търсенето на електрически велосипеди, фабриките планират все по-голямо производство. Лидер 96 планира да произведе 100 000 електрически велосипеда през 2020 г.

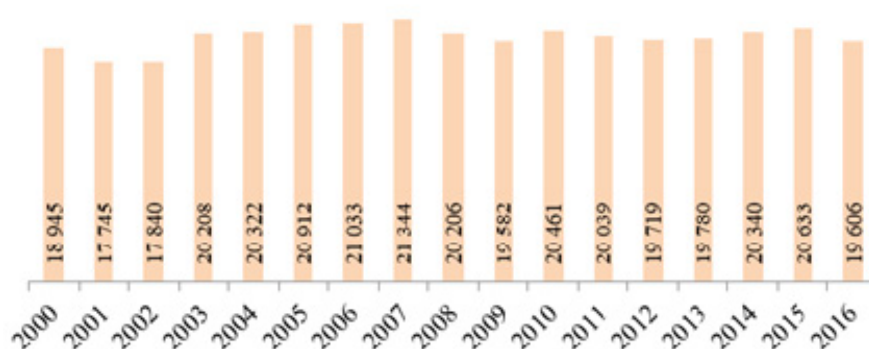

Източник: Статиста.

Голяма част от частите за велосипедите са закупени от Азия, като двигателите за електрическите велосипеди са закупувани основно от японската фирма Шимано. Тези части са внос от Япония, и се ползват не само от български производители, но и от европейски. Според местните производители, техни конкуренти в Европа също закупуват електродвигатели от Япония.

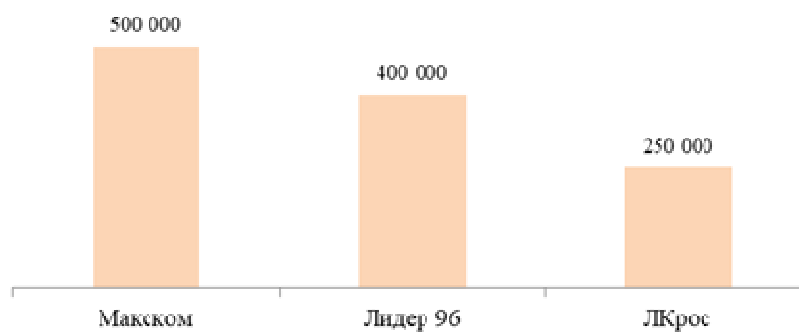
Локализация на производството на електродвигатели за велосипеди за европейския пазар би представлявала интерес не само за България и Япония, но и за целия европейски пазар, с очакване за скъсяване на сроковете за доставка, и съответно разхода. Предвид че производството на велосипеди е трудоемка индустрия, България има сравнително предимство.

ПРОДАЖБИ НА ВЕЛОСИПЕДИ В ЕС-28, ХИЛ. БР.

Източник: Фирмени сайтове.

ПРОИЗВОДСТВЕН КАПАЦИТЕТ ЗА 2019 Г. ПО ПРОИЗВОДИТЕЛИ (БРОЙ ВЕЛОСИПЕДИ)

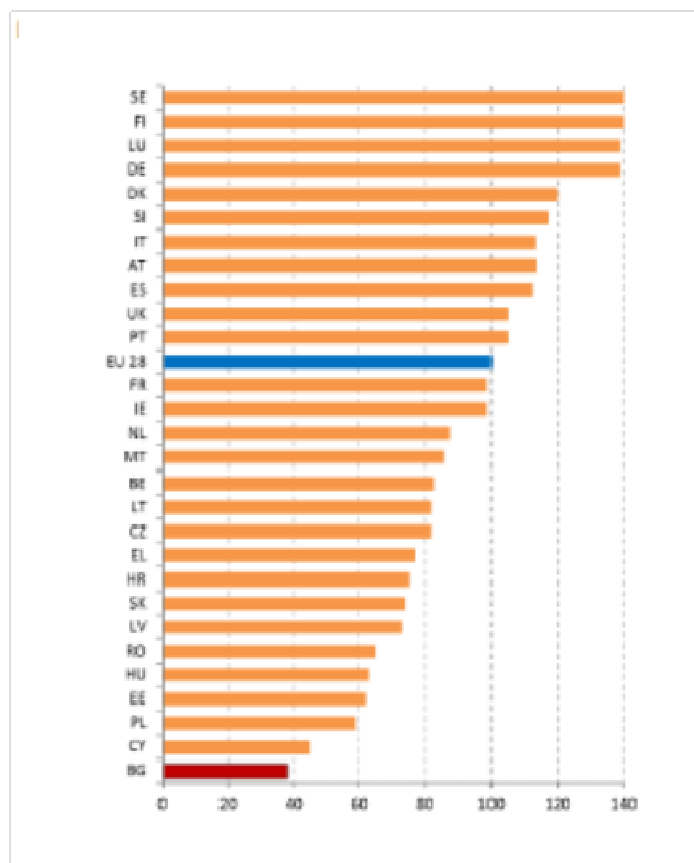

Източник: Статиста.

Зелена икономика

С приемането на Европейски зелен пакт през декември 2019 г., се залагат нови цели за устойчива икономика във всички държави-членки на Европейския съюз, и се изискват значителни инвестиции в екологични иновации в редица сектори – транспорт, енергетика, селско стопанство, строителство, и промишлени отрасли като стоманодобив, производство на цимент, ИКТ, текстилна индустрия и химикали.

Индекс за еко иновации, 2017 г. (ЕС-28 = 100)

Предвид по-високите цели за намаляване на емисиите, декарбонизация на енергетиката и еко иновации във всяка сфера, страната ни ще бъде фаворизирана и ще има допълнително финансиране. Очаква се създаването на милиарден фонд, а фирмите, които ще инвестират в зелена икономика, местни и чужди, ще могат да се възползват и от съфинансиране от този фонд.

България изостава по индекса за екологични иновации, който през 2017 г. е малко под 39, нареждайки се на последно място при средни стойности за ЕС-28 от 100, и 140 за страни като Швеция, Финландия, Люксембург, Германия.

3. Проекти с потенциал за японски инвестиции от национални програмни документи

Предвид на минали интереси на Япония в България, са подбрани няколко стратегически проекта, които биха могли сега да представляват интерес за финансиране и участие на японски компании в изпълнението им. Тези проекти са включени в приети стратегически документи в секторите енергетика, транспорт и

екология. За тях няма осигурено финансиране по линия на европейските структурни и кохезионен фонд, а се разчита на друго финансиране. Проектите са в различна проектна готовност за изпълнение, поради което за някои от тях съществуват оценки за стойността им, докато за други – това не е известно.

Проекти в енергетиката

- Разширяване на ПАВЕЦ „Чаира“ с язовир „Яденица“;
- Разширяване на подземното газово хранилище Чирен;
- Изграждане на ново газово хранилище, свързано със съществуващата газова мрежа в България.

Проекти в транспорта

- Строителство на автомагистрала „Черно море“ между Бургас и Варна;
- Строителство на скоростен път Русе – Велико Търново от км 0 до км 110, част от трансевропейски коридор 9 – 400 млн. евро;
- Строителство на тунел под Шипка – 125 млн. дол.;
- Модернизация на жп линията Карнобат – Синдел (до скорост 130 км/час) – 200 млн. евро;
- Реставрация на жп линията Русе – Варна – 300 млн. евро;
- Изграждане на интермодален терминал в Русе.

Проекти в екологията

- Затваряне и рекултивация на общински депа, които не отговарят на съвременните екологични изисквания.

ПРЕДСТАВЕНИТЕ В НАСТОЯЩИЯ ЕКСПЕРТЕН ДОКЛАД МАКРО-ИКОНОМИЧЕСКИ, НОРМАТИВНИ, ЕКСПОРТНИ И ПРОИЗВОДСТВЕНИ ФАКТОРИ, ОЧЕРТАВАТ СЕРИОЗНИ ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ЯПОНСКИ ИНВЕСТИЦИОНЕН ИНТЕРЕС В БЪЛГАРИЯ.